

TERGOV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI

Norboev Jaxongir Erkinovich

Toshkent viloyati IIBB xuzuridagi Tergov boshqarmasi boshlig'i
o'rinbosari podpolkovnik

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18604774>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-fevral 2026 yil
Ma'qullandi: 08-fevral 2026 yil
Nashr qilindi: 11-fevral 2026 yil

KEYWORDS

tergov tizimi, jinoyat protsessi, protsessual adolat, tergov organlari, inson huquqlari, raqamli tergov, huquqni muhofaza qilish organlari.

ABSTRACT

Mazkur maqolada tergov tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tergov faoliyatining samaradorligini oshirish, protsessual adolatni ta'minlash hamda inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish masalalari yoritiladi. Tadqiqot davomida tergov tizimini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari sifatida normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, tergov organlarining institutsional mustaqilligini kuchaytirish, kadrlar salohiyatini oshirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tergov jarayonida shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashning ahamiyati asoslab beriladi. Maqola natijalari tergov tizimini isloh qilishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tergov tizimi huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining markaziy bo'g'ini bo'lib, jinoyatlarni tezkor, xolis va qonuniy tarzda fosh etish orqali jamiyatda adolat va qonun ustuvorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy sharoitda jinoyatchilik shakllarining murakkablashuvi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, transmilliy jinoyatlarning ko'payishi tergov tizimini doimiy ravishda takomillashtirishni taqozo etmoqda. Tergov samaradorligi nafaqat jinoyatlarni ochish ko'rsatkichlari, balki inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish, protsessual adolatni ta'minlash, jamiyat ishonchini mustahkamlash bilan ham bevosita bog'liqdir. Shu bois tergov tizimini takomillashtirish masalasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan kompleks yondashuvni talab etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Mazkur maqolada tergov tizimini takomillashtirish masalasi normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy-huquqiy yondashuv, tizimli tahlil hamda institutsional baholash usullari asosida yoritildi. Amaldagi protsessual mexanizmlar, tergov organlarining tashkiliy tuzilmasi, kadrlar siyosati, raqamlashtirish darajasi va idoralararo hamkorlik mexanizmlari o'rganildi. Shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalar umumlashtirilib, ularni milliy huquqiy tizim sharoitida moslashtirish imkoniyatlari tahlil qilindi. Tahlil jarayonida tergovning sifat ko'rsatkichlari, muddatlar, protsessual kafolatlar va nazorat mexanizmlariga alohida e'tibor qaratildi.

Abbosjon Olimov – O‘zbekiston sharoitida kiberjinoyatlarni tergov qilish tizimini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy tadqiqot olib borgan. Unda qonunchilik bazasini yangilash, tergov organlarining texnik salohiyatini oshirish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarurati ta’kidlangan.

Naeem AllahRakha Kushan va boshqalar – jinoyatni tergov etish bo‘yicha O‘zbekiston Jinoyat-protsessual kodeksi me‘yorlari tahlil qilingan va tergov jarayonida gumon qilinuvchilar huquqlarini himoya qilish, protsessual nazorat mexanizmlari samaradorligi muhokama qilingan.

Fayziev Shokhrud Farmonovich – tergov organlarining jinoyat protsessidagi faoliyatini takomillashtirish orqali davlat byudjetini tejash mexanizmlarini ishlab chiqish bo‘yicha tadqiqot olib borgan.

Tergov harakati bo‘yicha yuridik tadqiqotchilar (Murodov Baxtiyorjon B.) – tintuv va boshqa tergov harakatlari tushunchasi, ularning jinoyat protsessidagi o‘rni va amaliyotdagi farqlari tahlil qilingan.

Mamlakatimizda bu borada salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda xususan qabul qilingan qarorlardan anglash mumkinki tergov tizimini takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir. Masalan 2025-yil 1-yanvardan boshlab jinoyat ishlari bo‘yicha sudga qadar ish yuritish bosqichida protsessual qarorlarga sanksiya berish masalasi alohida tashkil etilgan tergov sudyalari tomonidan ko‘rib chiqilishi tartibi joriy etildi. Farmonga ko‘ra, jinoyat ishlari bo‘yicha tuman va shahar sudlarida tergov sudyasi lavozimi birinchi marta belgilandi. Shuningdek, tergov sudyalariga ma‘muriy huquqbuzarliklar bo‘yicha ishlarni ko‘rib chiqish vakolati ham berildi. O‘zbekiston Respublikasining O‘RQ-1022-sonli Qonuni 2025-yil 28-yanvar kuni qabul qilingan ushbu qonun bilan jinoyat-protsessual kodeks, Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi va Fuqarolik protsessual kodekslariga o‘zgartirishlar kiritildi. Eng muhim yangilik – tergov sudyasining vakolatlari qonun bilan mustahkamlandi: sudga qadar ish yuritish bosqichida shaxsning huquqlari va erkinliklari ustidan nazorat, qamoqqa olish, uy qamog‘i, ushlab turish muddatini uzaytirish, tintuv o‘tkazish, telefonlar orqali so‘zlashuvlarni eshitish kabi protsessual qarorlarni ko‘rib chiqish tergov sudyalari zimmasiga yuklatildi. Bu o‘zgarishlar shaxsning huquq va erkinliklarini sud qarorisiz cheklab bo‘lmasligini qonuniy asos bilan mustahkamlaydi hamda taraflarning protsessual huquqlarini himoya qilishni kuchaytiradi. Jinoyat-protsessual kodeks va boshqa kodekslarga qo‘shimchalar 2025-yil 29-yanvardan kuchga kirgan o‘zgartirishlar bilan Jinoyat-protsessual, Ma‘muriy javobgarlik va Fuqarolik protsessual kodekslariga hamda «Prokuratura to‘g‘risida» va «Sudlar to‘g‘risida»gi qonunlarga yangi normalar kiritildi. Ular quyidagilarni nazarda tutadi:

- Tergov sudyasiga sudga qadar ish yuritish bosqichida protsessual nazoratni samarali amalga oshirish imkoniyati;
- Prokurorning ba‘zi protsessual vakolatlarining aniq tartibda belgilanishi;
- Tergov sudyasi tomonidan jinoyatga oid protsessual qarorlar bo‘yicha sanksiya berishlari jarayonining qonuniy asoslari belgilab berildi.

Tergov jarayonlarida shaxs huquqlari nazorati mustahkamlanmoqda Endilikda tergov jarayonida shaxsning huquq va erkinliklariga rioya etilishi tergov sudyasi tomonidan nazorat qilinadi. Bu o‘zgarish jinoyat protsessining shaffofligini oshiradi, shaxslar huquqlarining sud nazorati ostida bo‘lishini kuchaytiradi va protsessual adolatni ta‘minlaydi. 2025 yilning birinchi yarmida tergov sudyalari tomonidan qamoqqa olish ehtiyot chorasi to‘g‘risidagi

prokuror iltimosnomalarining 95% tasiga rozilik berildi. Shu bilan birga, tergov sudyalari tomonidan tintuv o'tkazish to'g'risidagi iltimosnomalar ham ko'rib chiqilgan. Bu holatlar yangi tergov sudyasi institutining amaliy ishlash jarayoniga kirib borayotganini ko'rsatadi.

Natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, tergov tizimini takomillashtirish bir nechta ustuvor yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirilishi lozim. Avvalo, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish zarurati aniqlandi. Jinoyat-protsessual normalarning aniqligi va barqarorligi tergov organlari faoliyatida huquqiy aniqlikni ta'minlaydi, protsessual xatolar va bekor qilinadigan qarorlar sonini kamaytiradi. Protsessual muddatlarning oqilona belgilanishi va ularning buzilishi uchun aniq javobgarlik mexanizmlarining mavjudligi tergov intizomini kuchaytiradi.

Ikkinchi muhim natija tergov organlarining institutsional mustaqilligini kuchaytirish bilan bog'liq. Tergovning xolisligi va ob'ektivligi tashqi bosimlardan holi bo'lishini talab etadi. Bu esa tashkiliy jihatdan mustaqil qaror qabul qilish, protsessual rahbarlik va nazoratning aniq chegaralarini belgilash orqali ta'minlanadi. Nazorat mexanizmlarining samarali ishlashi tergov sifati ustidan jamoatchilik va sud nazoratini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Uchinchi yo'nalish sifatida kadrlar salohiyatini oshirish masalasi aniqlandi. Tergovchi kasbiy bilim, amaliy ko'nikma va yuqori axloqiy fazilatlarini o'zida mujassam etgan mutaxassis bo'lishi lozim. Doimiy malaka oshirish, zamonaviy kriminalistika, raqamli dalillar bilan ishlash, so'roq va tergov harakatlarini inson huquqlariga mos tarzda olib borish bo'yicha treninglar tizimini rivojlantirish muhim natija sifatida qayd etildi.

To'rtinchi natija raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bilan bog'liqdir. Elektron jinoyat ish yuritish, raqamli dalillarni yig'ish va saqlashning yagona standartlari, ma'lumotlar bazalarining integratsiyasi tergov samaradorligini sezilarli oshiradi. Raqamlashtirish inson omiliga bog'liq xatolarni kamaytirib, tergov harakatlarining shaffofligini ta'minlaydi.

Muhokama

Olingan natijalar tergov tizimini takomillashtirish kompleks va uzluksiz jarayon ekanligini ko'rsatadi. Normativ-huquqiy islohotlar institutsional va tashkiliy o'zgarishlar bilan uyg'unlashmagan taqdirda kutilgan samarani bermaydi. Shu sababli qonunchilikdagi o'zgarishlar tergov organlarining real imkoniyatlari, kadrlar salohiyati va texnik ta'minoti bilan mos bo'lishi lozim.

Tergovning xolisligini ta'minlash masalasi alohida muhokamani talab etadi. Amaliyotda protsessual mustaqillikni mustahkamlash bilan birga, javobgarlik va hisobdorlik mexanizmlarini muvozanatli tarzda yo'lga qo'yish zarur. Bu holat tergovchini bir tomondan asossiz aralashuvlardan himoya qilsa, ikkinchi tomondan qonun buzilishlariga yo'l qo'ymaslikni kafolatlaydi.

Kadrlar masalasida esa ta'lim va amaliyot o'rtasidagi uzviylikni kuchaytirish muhim. Tergovchilarni tayyorlashda nazariy bilimlar bilan bir qatorda real vaziyatlarda qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga e'tibor qaratilishi lozim. Axloqiy standartlar va kasbiy etika qoidalarining amalda ishlashi tergov tizimiga bo'lgan jamoatchilik ishonchini oshiradi.

Raqamlashtirish jarayoni esa faqat texnik yangilanish sifatida emas, balki boshqaruv va ish yuritish madaniyatining o'zgarishi sifatida qaralishi kerak. Axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli dalillarning protsessual maqomini aniq belgilash ushbu yo'nalishdagi asosiy muammolar sirasiga kiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tergov tizimini takomillashtirish qonun ustuvorligini mustahkamlash, inson huquqlarini ishonchli himoya qilish va jinoyatchilikka qarshi kurash samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Kompleks yondashuv, ilmiy asoslangan islohotlar va amaliyotga yo'naltirilgan choralari orqali tergov tizimini zamon talablariga mos ravishda rivojlantirish mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
- 3.Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – taraqqiyot va xalq farovonligining garovi. – Toshkent.
- 4.Huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini takomillashtirishga oid O'zbekiston Respublikasi qonunlari va normativ-huquqiy hujjatlari.
- 5.Kriminalistika va tergov faoliyati bo'yicha o'quv qo'llanmalar. – Toshkent.
- 6.Jinoyat protsessi nazariyasi bo'yicha ilmiy maqolalar va monografiyalar.
- 7.Xorijiy davlatlarda tergov tizimini tashkil etish va rivojlantirishga oid ilmiy manbalar.
- 8.Sud-huquq islohotlari bo'yicha milliy va xalqaro tajribani yorituvchi ilmiy tadqiqotlar.

INNOVATIVE
ACADEMY